

PRIESAGOS *-IKLIS* NAUJADARŲ APIBRĖŽČIŲ SISTEMIŠKUMAS

ESMINIAI ŽODŽIAI: naujadaras, vedinys, įrankių pavadinimai, leksema, semantinė struktūra, darybos reikšmė, leksinė reikšmė.

Straipsnyje nagrinėjama naujųjų veiksmažodinių priesagos *-iklis* vedinių – įrankių (priemonių) pavadinimų semantika. Straipsnio tikslas – išsiaiškinti jų semantinę struktūrą, darybos ir leksinių reikšmių santykį, sukurti kiek įmanoma sistemiškesnes apibrėžtis. Pirmiausia apžvelgiama, kaip šios darybos vediniai pateikiami *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* – kaip jie skaidomi reikšmėmis, apibrėžiami, koks jų darybos ir leksinės reikšmių santykis ir kt. Paskui nagrinėjama *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* pateikiama grupė šios priesagos naujadarų, jų semantinė struktūra. Aptariami kriterijai, kuriais remiantis būtų galima sistemiškiau apibrėžti šios leksinės semantinės grupės darinius, pateikiant juos aiškinamuosiuose žodynuose, leksikos duomenų bazėse ir pan. darbuose.

Veiksmažodiniais priesagos *-iklis* vediniais vadinamos įvairios priemonės, skirtos pamatiniu veiksmažodžiu vadinamam veiksmui atlikti, dažniausiai įrankiai, prietaisai, mechanizmai ar jų dalys (*rašiklis, kirtiklis, jungiklis, variklis*), taip pat (cheminės) medžiagos (*tirpiklis, baliklis*). Pagal darybos reikšmę šiam darybos tipui priklauso ir leksikalizuoti, specialesnes reikšmes įgavę vediniai *daliklis, daugiklis, (vabzdžio) čiupiklis, rodiklis* ir pan. XX a. pabaigoje žinomesnių šios priesagos vedinių suskaičiuota apie 100 (DLKG 1996: 129). Vėlesniuose šaltiniuose (AŽ, DLKT, DŽ₇, DKK, ir kt.) jų skirtingų iš viso rasta apie 200. *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* (toliau – ND), pateikiančiame naujausią, į žodynus dar nepakliuvusią leksiką, priesagos *-iklis* vedinių 2014 08 26 buvo apie tris dešimtis. Įrankių pavadinimų darybos tipai paprastai darumu nepasižymi (DLKG 1996:129)¹. Aptariamasis darybos tipas kartu su priesagos *-tuvas* vediniais, kurių yra dvigubai daugiau, yra pagrindiniai įrankių pavadinimų darybos tipai (DLKG 1996: 129; Keinys 1975: 21; dar plg. Girčienė 2000: 38–39). Su priesaga *-iklis* daromasi nemažai naujadarų, formuojasi atskira šios darybos leksinė semantinė maisto priedų pavadinimų grupė (*dažiklis, gardiklis, kildiklis, puriklis, rūgštiklis, saldiklis, skaniklis, tirštiklis* ir kt.).

¹ Kitur teigiama, kad darybos tipas, bent jau diachroniniu aspektu, yra produktyvus, „kai jo pavyzdžiu kalboje sudaryta dešimtys ar šimtai darinių“ (Urbutis 1978: 266; daugiau apie darybos tipų produktyvumą istoriniu ir sinchroniniu aspektais žr. Urbutis 1978: 262–267).

Pastebėta, kad vienais atvejais aptariamąsios darybos naujažodžiai turi konkrečiai apibrėžiamas reikšmes, kitais atvejais jų leksinė reikšmė sutampa su darybos reikšme ir leksema gali būti apibrėžiama gana plačiai – kaip priemonė pamatiniu veiksmožodžiu pasakomam veiksmui atlikti.

1. DARYBOS IR LEKSINĖS REIKŠMIŲ SANTYKIS ĮRANKIŲ (PRIEMONIŲ) PAVADINIMŲ APIBRĖŽTYSE

Vedinio darybos reikšmė susidaro iš darybos sandų (pamatinio žodžio ir darybos formanto) reikšmių ir jų santykio (Keinys 1999: 106–107). Tai leidžia ieškoti bendrybių tos pačios darybos vedinių reikšmėse, „bendrų taisyklių, kurios atskleistų tipiškas semantines asociacijas tarp motyvuotų ir motyvuojančių žodžių. [...] parankiau ir sistemiškiau tirti ne kiekvieną darinį atskirai, bet jungti juos į tam tikras grupes, kuriuose tarp motyvuotų ir motyvuojančių žodžių kyla panašių asociacijų“ (Girčienė 2003: 23). Kitaip tariant, priesagos *-iklis* vedinius, kaip ir kitų leksinių semantinių grupių žodžius, tikslinga tyrinėti sistemiškai, šiuo atveju – kaip visumą to paties darybos formanto žodžių, turinčių bendrą darybos reikšmę, kuri vienais atvejais labiau, kitais mažiau ryškėja pro leksinę reikšmę, kartais visai jai prilygdama. Tai svarbu tiek tiriant naujadarų darybą, tiek stengiantis tinkamai juos pateikti leksikografiškai. „Leksinės ir iš darybos kylančios reikšmės paprastai būna susipynusios, vienos nuo kitų priklauso“ (Keinys 1999: 14). „Darybos reikšmė yra schematiškesnė, mažiau apibrėžta, o leksinė reikšmė labiau konkretizuota, detalesnė bei turtingesnė.“ (Urbutis 1978: 147). Darinio darybos ir leksinių reikšmių sąsaja ryškėja ir iš teiginio, kad darinio reikšmė nustatoma remiantis ne realijos, kurią pavadina darinys, aprašymu, o pamatinio žodžio reikšme, kartu pripažįstant, kad žodžių darybos reikalas taip pat yra paaiškinti numatomas [taigi leksines, kurios tokios tegali būti – *aut. past.*] žodžio reikšmes (plg. Кубрякова 1981: 7, 166). „Darybinė reikšmė – tai tik apytikrė žodžio sandaros rodoma semantinė schema. Tos pačios darybinės reikšmės darinys gali būti vartojamas įvairiomis leksinėmis reikšmėmis“ (Girčienė 2003: 23). Darybos reikšmė paprastai būna abstraktesnė, platesnė už leksinę, gerokai rečiau – siauresnė (Urbutis 1978: 148). Dar primintina, kad darybos reikšmių yra keletas rūšių – atskiroji (individualioji), grupinė ir bendroji (kategorinė) – jos skiriasi abstrakcijos laipsniu. Atskiroji vedinio darybos reikšmė, susidaranti iš leksinių pamatinio žodžio ir formanto reikšmių bei jų santykiavimo (plg. Keinys 1999: 104), yra mažiausiai apibendrinta, ji „tiesiogiai kyla iš kiekvieno atskiro darinio darybos“ (Keinys 1999: 20–22), ją apibrėžiant įprasta vartoti pamatinį žodį, pvz., *šveitiklis* „priemonė, įrankis kam šveisti“, *atskyriklis* tech. „atskiriamasis prietaisas“, *skiediklis* „skiedžiančioji medžiaga“, *tirpiklis* „medžiaga, kuri tirpdo“ (DŽ₇ apibrėžtys). Taigi semantikos atžvilgiu individualioji darybos reikšmė yra arčiausiai darinio leksinės reikšmės. Kai kurių darinių nesukonkretinta, aiškiau neapibrėžta leksinė reikšmė praktiškai nesiskiria nuo darybos reikšmės. Pirmiausia tai pasakytina apie abstrakčius veiksmų ir ypatybių pavadinimus, pvz.: *delsimas*, *gydymas*, *godumas*. Tokio darybos ir leksinės reikšmės sutapimo pasitaiko ir kitose darybos kategorijose (veikėjų ir veiksmožodinės ypatybės turėtojų, veiksmo rezultatų ir kt. pavadinimuose), pvz.: *delsėjas* „kas delsia“, *gaminys* „kas pagaminta“ ir pan. (Urbutis 1978: 147–148). Ne išimtis ir kai kurie darybiniai įrankių (priemonių) pavadinimai, iš dalies – ir veiksmožodiniai priesagos *-iklis* vediniai.

Be abejo, įrankių pavadinimai šiuo aspektu neprilygsta abstraktams. Žvelgiant visos kategorijos mastu, įrankių pavadinimams nebūdingas visiškas leksinės ir darybos reikšmės tapatumas (Urbutis 1978: 111). Ši darybos kategorija yra mutacinio (nominacinio) pobūdžio (Urbutis 1978: 163), jos dariniai turi mutacinę darybos reikšmę, t. y. jais pavadinami kiti dalykai, santykiaujantys su pamatiniais žodžiais pasakomais dalykais tik kaip su vienu (nominaciniu) savo požymiu. Tokiu atveju „darybos reikšmė paprastai yra labai bendro, neapibrėžto pobūdžio, teikianti dariniui daug semantinių išgalių, kurių aktualizaciją vartojimo plotmėje sunku numatyti“ (Urbutis 1978: 171). Tačiau galbūt kaip tik dėl šios priežasties, darybos reikšmės neapibrėžtumo ir semantinių išgalių, nemažai priesagos *-iklis* vedinių žodynuose apibrėžiami daugiau ar mažiau konkretesnėmis, bet iš esmės darybos reikšmėmis, nes tokios apibrėžtys tinka ir naujų realiųjų pavadinimams, kol jie dar nėra pakankamai leksikalizuoti, kad būtų pateikiami kaip atskiros leksemos.

Vieni įrankių darybos reikšmės tipai gali būti labiau skirti daryti pačių paprasčiausių įrankių, kiti – sudėtingų įrenginių pavadinimams. „[...] savaiame suprantama, kad to paties tipo darinių smulkesnis skirstymas pagal žymimų įrankių sudėtingumą iš esmės jau remiasi darinių leksinėmis, o ne darybos reikšmėmis.“ (Urbutis 1978: 253).

Žiūrint labiau apibendrintai, leksika yra sisteminga žodžių visuma, ne atskirų leksemų sąrašas ar registras. Sisteminis žodyno pobūdis reikalauja ir sisteminio semantikos tyrimo. Kategorinės darybos reikšmės yra universalesnės ir nustatomos objektyviau, lyginant su leksinėmis. Jų pačių bei darybos ir leksinių reikšmių santykio tyrimas leidžia sistemingiau ištirti darinių semantiką ir sistemingiau leksikografiškai pateikti pačius darinius, nes žodžių daryba, domėdamasi darinių paradigmomis, tiria ir konkrečių žodžių semantikos kitimą, leksiką kaip sistemą (plg. Кубрякова 1981: 19, 106; Кубрякова 1972: 376).

Į visa tai reikia atsižvelgti stengiantis kuo sistemiškiau apibrėžti priesagos *-iklis* naujadarus. Turint tokį tikslą, pirmiausia patyrinėtose leksikografinėse jau anksčiau žodynuose fiksuotų šios darybos vedinių apibrėžtys.

2. DABARTINĖS LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNE FIKSUOTI PRIESAGOS *-IKLIS* VEDINIAI SEMANTINIŲ ASPEKTU

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (toliau – DŽ,) yra 137 priesagos *-iklis* vediniai, iš jų 131 priklauso įrankių darybos kategorijai. Kai kurie pastarųjų turi po kelias reikšmes, taigi iš viso yra apie 150 leksemų, pavadinančių įrankius (priemones). Kai kuriais atvejais žodis formaliai pateikiamas kaip viena leksema, tačiau iš tiesų jų galbūt galima išžvelgti kelias. Tarkim, *kėliklis* (tech.) turi dvi reikšmes: 1. „kilnojamasis kėlimo mechanizmas“ ir 2. „mechanizmo dalis kam nors kelti“, panašias reikšmes galima išžvelgti ir *brėžiklio* bei *daužiklio* atvejais, tačiau jie pateikiami kaip viena leksema: *brėžiklis* „brėžimo įrankis ar jo dalis“; *daužiklis* tech. „daužiamasis įrankis arba prietaiso dalis“: *Šautuvo d. Sieto d.* Antroji *sugėriklio* leksema pateikiama kaip du vienos reikšmės atspalviai: 2. chem., tech. „sugerianti medžiaga; įtaisas su ja“: *Drėgmės, dujų, kvapų* s., tačiau kitais atvejais įrankio ir priemonės (medžiagos) pavadinimai pateikiami kaip atskiros leksemos, plg. *valiklis* 1. tech. „valymo įrankis“: *Patrankos v. turi galvelę su šepėčiu. Sietų v.* 2. „cheminė valymo priemonė“: *Dėmių, rūdžių v.* Tiesa, šiuo atveju dar skiriasi ir

vartojimo sritys, tačiau iš principo vien diferencinių įrankio ir medžiagos pavadinimų semų turėtų pakakti, kad šie pavadinimai būtų laikomi atskiriomis leksemomis. Yra keletas atvejų, kai *-iklis* vedinys nurodomas į kitą žodį, turintį ne vieną reikšmę, pvz.: *kabiklis* žr. *pakaba*, plg. *pakaba* 1. „ašelė, kilpelė drabužiui pakabinti“: *Kailinių p. nutrūko. Įsiūk pākabą, ~ėlę.* 2. tech. „dalis, jungiančios ratus su rėmu ar kėbulu“: *Linginė p. Svirtinė p.* LKŽ⁷ duomenimis *kabiklis* sinonimiškas *pakabai* (tiksliau – *pakabui*) tik pirmąja reikšme, tad DŽ⁷ šio vedinio pateikimą reikėtų patikslinti: *kabiklis* žr. *pakaba* 1. *Kirtiklis* 3. zool. „slidi, gelsva žuvelė, turinti tris poras ūselių ir šonuose tamsių dėmių eilę (Cobitis taenia)“ priklauso kitai darybos kategorijai – ne įrankių, o veiksmožodinės ypatybės turėtojų pavadinimams (LKG 1965: 334). Taigi jis laikytinas įrankių pavadinimų *kirtiklis* 1. „įrankis įšalusiai žemei, ledams ir kt. kirsti, kirstuvas“ ir 2. „odų supjovimo prietaisas“ homonimu, t. y. kitu žodžiu. Tą patį (dėl buvimo kitos darybos kategorijos vediniu ir homonimiškumo), matyt, galima pasakyti ir *badiklis* 2. „dyglys“: *Rožės su ~iais* atveju. Šios leksemos, kaip ir veiksmožodinės ypatybės turėtojų (*sklandiklis*, *švaistiklis*), vardažodinės ypatybės turėtojų (*tarpiklis*, *vardiklis*) ar veiksmo rezultatų (*rodiklis* 3. „veiklos rezultatų, kokybės ir kiekybės išraiška, duomuo“ – plg. Keinys 1975: 32; pastarasis dar ir leksikalizuotas) pavadinimai nėra šio tyrimo objektas.

Didžioji dalis (apie 81 proc.) aptariamojo darybos tipo vedinių, padarytų su priesaga *-iklis*, yra įrankių (prietaisų, įtaisų pavadinimai), pvz.: *raižiklis* „raižymo įrankis“; *roviklis* tech. „raunamasis prietaisas“; *gesiklis* „gesinamasis prietaisiukas“; *išleidiklis* tech. išleidžiamasis įtaisas: *Oro i.*; *skerdiklis* „skerdžiamasis peilis“: Gerokai mažiau yra priemonių pavadinimų – apie 11 proc., beveik visais atvejais (16 iš 17, išskyrus nebent *žymiklį* „kuo žymima, išreiškiamą“), tai yra medžiagų pavadinimai, pvz.: *ėsdiklis* chem. „ėsdinimo priemonė“; *lėtiklis* tech. „medžiaga, lėtinanti vyksmą“; *skiediklis* „skiedžiamoji medžiaga“; *tirpiklis* „medžiaga, kuri tirpdo“: *Riebalų t.* Viena kita leksema yra labiau leksikalizuota, turi specialią reikšmę (apie 7 proc.), pvz., matematikos terminai *daliklis*, *daugiklis*, taip pat *daviklis* tech. „įtaisas, keičiantis tikrinamą dalyką signalu, tinkamu matuoti, užrašyti, perduoti ir pan.“: *Greičio, slėgio d. Optimis, skaitmeninis d.*, kelių sričių terminas *jaudiklis* psych., fiz. „jaudinimo šaltinis“ ir kt. Viena leksema yra atsiradusi reikšmės perkėlimo būdu – *variklis* 2. prk. „akstinas“: *Svarbiausias žmonijos veiksmų v. yra laimės troškimas.*

Nagrinėjamąsias leksinės semantines grupės vediniai DŽ⁷ apibrėžiami keliais būdais.

1. Dažnai (55 atvejais, apie 36 proc. visų apibrėžčių) pateikiama individuali vedinio darybos reikšmė (ji sutampa su leksine): *drožiklis* „įrankis kam drožti“; *kaliklis* „įrankis kam nors kalti“; *skirstiklis* „skirstomasis įtaisas“; *skaidriklis* „skaidrinimo medžiaga“; *skalbiaklis* „skalavimo priemonė, medžiaga“.

2. Neretai darybos reikšmė sukonkretinama:

- pateikiant vartojimo srities pažymą tech., rečiau – chem. (29 leksemos, arba apie 53 proc. visų atvejų, kai leksinė reikšmė sutampa su darybos reikšme), pvz.: *ižemiklis* tech. „ižeminimo įtaisas“; *ėsdiklis* chem. „ėsdinimo priemonė“;
- pateikiant sinonimų, pvz.: *kamšiklis* „įrankis, pagaliukas kam kamšyti“, *rakiklis* „kuo rakinėjama, krapštinėjama“;
- konkrečiau įvardijant ar apibūdinant įrankį, prietaisą, medžiagą, pvz.: *skerdiklis* „skerdžiamasis peilis“; *sodiklis* „sodinamasis įrankis, vartojamas miškininkystėje“;
- pateikiant iliustracinių vartosenos pavyzdžių (žodžių junginių ar sakinių) ir pan., pvz.: *skiediklis* „skiedžiančioji medžiaga“: *Dažų s.*; *rinkiklis* tech. „įtaisas numeriams ir pan. rinkti“: *Telefono numerių r.*

3. Įvairių sričių terminai, senosios buities realiųjų pavadinimai yra labiau leksikalizavęsi, jų leksinės reikšmės yra konkretesnės, nesutampa su darybos reikšmėmis. Tokių vedinių apibrėžtys išsamesnės, pateikiančios daugiau būdingų, skiriamųjų vediniu vadinamo daikto požymių. Pvz.: *adiklis* 1. „didelė riestu galu adata kojineis ir kt. adyti“; 2. psn. „kuoliukas vyžoms adyti“; *brūžiklis* 1. „šiurkštus daiktas šveisti (puodams, stalui)“; 2. „rupi dildė medžiui, kanopoms ir pan. trinti, lyginti“; *naikiklis* muz. „ženklas, panaikinantis diezo arba bemolio ženklą“; *rodiklis* 4. mat. „skaičius, rodantis, kiek kartų imamas kitas skaičius“: *Laipsnio, šaknies r.; tepiklis* ryt. „lašinių gabaliukas keptuvei tepti“.

4. Kai kuriais atvejais priesagos *-iklis* vediniai ne apibrėžiami, o nurodomi į kitus žodžius: *griežiklis* žr. *strykas*; *rūkiklis* 2. knyg. žr. *rūklys*; *uždegiklis* žr. *degiklis*; *traukiklis* žr. *kamščiatraukis*; *čiupiklis* žr. *čiuptuvas*.

3. PRIESAGOS *-IKLIS* NAUJADARŲ SEMANTIKA IR LEKSIKOGRAFINĖS APIBRĖŽTYS

Lietuvių kalbos naujodžių duomenyne 2014 08 25 buvo pateiktas 31 priesagos *-iklis* naujadaras arba nauja šios priesagos vedinio leksema (reikšmė): *atsakiklis*, *bandiklis* (nauja reikšmė), *blizgiklis*, *dažiklis* (nauja reikšmė), *gaiviklis* (2 leksemos), *gardiklis*, *kietiklis* (nauja reikšmė), *kildiklis*, *kirkiklis* (pavienis vedinys), *kvapiklis* (2 leksemos), *kvėpiklis* (2 leksemos), *naikiklis* (2 naujos reikšmės), *nardiklis*, *ploviklis*, *prausiklis*, *pritraukiklis*, *puriklis* (2 leksemos), *rietiklis* (nauja reikšmė), *rūgštiklis* (2 leksemos), *saldiklis*, *skaniklis*, *skoniklis*, *slopiklis* (nauja reikšmė), *spalviklis* (3 leksemos), *standiklis* (2 leksemos), *stingdiklis*, *stipriklis* (nauja reikšmė), *švelniklis*, *talpiklis*, *trukdiklis* (pavienis vedinys), *žvalgiklis*². 23 ND pateikti vediniai (74,19 proc.) turėjo 1 reikšmę, 6 (19,35 proc.) – 2 reikšmes, 2 (6,45 proc.) – 3 reikšmes.

Dažniausios šių naujadarų vartojimo sritys – bendroji vartoseną, chemija, maistas, buities. Po vieną kitą žodį ar leksemą yra iš žvejybos, technikos, statybos, administravimo, gyvenimo būdo (stiliaus), teisės ir teisėtvarkos, verslo, žemės ūkio, politikos, technologijų, elektrotechnikos sričių. Pažymėtina, kad tas pats naujadaras gali priklausyti kelioms vartojimo sritims, pvz., maisto priedų pavadinimai *dažiklis*, *puriklis*, *standiklis*, *saldiklis* ir kt., ppr. pavadinantys natūralią ar sintetinę medžiagą, suteikiančią maistui kokią nors savybę, vartojamą maisto produktams vienaip ir kitaip pakeisti, pagerinti ir pan., priklauso maisto ir chemijos vartosenos sritims, buitinės chemijos priemonių pavadinimai (*ploviklis*, *blizgiklis*, *kvapiklis*, *kvėpiklis* ir kt.) – chemijos, buities, bendrosios vartosenos sritims ir pan.

Dvi naujai pasidarytos leksemos (*kirkiklis* ir *trukdiklis*) yra pavieniai dariniai. Pirmoji, reiškianti reklamos žanrą – trumpą vaizdinę užuominą apie pasirodysiantį filmą, kompiuterinį žaidimą, automobilį ar pan. (plg. nevertotinus *tyzeris*, *treileris*), 2012 11 23 internete motyvuota taip: „[...] anglakalbiame pasaulyje yra toks terminas tyzeris („teaser“). Čia ne visiškai tas pats, kas anonsas. Matyt, lietuviai tai galėtų vadinti kirkikliu? Įkroviklis – įkrauna, o kirkiklis – sukirkina.“ (<http://blogas.ateitis.lt/tiesiogines-laidos-1-kirkiklis-ir-1-anonsas/>, žiūrėta 2014 08 25). *Trukdiklis*, reiškiantis teisinės priemonės, trukdančias atlikti kokius nors

² ND kaupiama XX a. pabaigoje – XXI a. lietuvių kalbos viešojoje vartosenoje atsiradusi ir atsirandanti naujoji leksema, nauji žodžių junginiai, santrumpos ir žodžių reikšmės. Jis yra nuolat pildomas, tikslinamas ir tobulinamas (Miliūnaitė 2012: 10; <http://naujazodziai.lki.lt/Index.asp?zodis=&kodas=0>, žiūrėta 2014 09 07).

veiksmus, pavartotas kaip perkeltine reikšme vartojamo *saugiklis* antonimas, pvz.: „Paskubomis priimti žemės įsigijimo „saugikliai“ virto „trukdikliais“, grąžinančiais Lietuvą į feodalizmo laikus.“ (<http://www.balsas.lt/naujiena/786827/liberalai-praso-prezidentes-vetuoti-zemes-isigijimo-trukdikliu-paketa>; žiūrėta 2014 08 25). Tokios vartosenos internete rasta apie 80 atvejų, tačiau visi jie vienaip ar kitaip susiję su Seimo nario Eugenijaus Gentvilo 2014 m. balandžio mėnesį pasakytomis kalbomis apie svarstomame žemės pardavimo užsieniečiams įstatyme numatomus trukdžius.

Trukdiklis turi ir kitą reikšmę, taip pat nefiksuotą LKŽe, DŽ₇, bet pateikiamą eksperimentiniuose karybos terminų žodynuose (2003–2008 m.): *trukdiklis* jammer; *automatinis paieškos* ~ automatic search jammer (Laugalienė, Mironaitė 2004; Laugalienė, Mironaitė 2008); *brouilleur_m* trukdiklis; ~ *antiradar* radiolokacinių trukdžių stotis; ~ *à poursuite automatique* automatinis paieškos trukdiklis; ~ *chercheur* paieškos trukdiklis (Pukienė, Rukštelienė 2003). Vienas kitas šios leksemos („prietaisas radijo ryšiui trukdyti“), priklausančios karybos, elektrotechnikos vartojimo sritims, pavyzdys rastas ir internetinėje vartosenoje (žiūrėta 2014 08 25)³:

Patį korinio ryšio telefonų trukdiklį išrado Izraelio kompanija „Netline“, po to šią idėją pasigavo japonų elektronikos kompanijos. „Nikkodo“ pardavinėja savo prietaisus kavinėms ir ligoninėms, o kita kompanija SIC siūlo mažesnius, asmeniniam naudojimui skirtus ir 3 m nuotoliu veikiančius trukdiklius. <http://rtn.elektronika.lt/mi/9901/japonai.html>;

Visi DSO turėjo išmokti naudotis sudėtinga B-58technika kuri susidėjo iš elektroninių trukdiklių, elektroninių sensorių kurie perspėdavo apie priešo radarus, metalinių plėvelių išmėtimo įrangos ir automatinės šešiavamzdės 25mm patrankėlės. http://www.ginklai.net/index.php?module=publications&view=publication&publication_id=101;

Na o jei išduotų leidimus – vairuotojams galima legaliai prigaminti pigių radijo spinduliuotės skleidimų trukdiklių iki leistino galingumo [...] <http://www.infolex.lt/Portal/start.asp?act=disk&fwd=komentarai.asp%3FdiskID%3D54669%26view%3D88&groupID=1>.

Taigi ši leksema taip pat pateiktina ND.

Keleto kitų priesagos *-iklis* naujadarų semantinės struktūros nagrinėjimas, tikimasi, atskleis, kokios reikšmės ryškėja, tyrinėjant jų vartoseną internete, kaip jos santykiauja tarpusavyje ir kokiais kriterijais būtų galima remtis, norint tinkamai ir sistemiškai pateikti šių vedinių semantines struktūras leksikografinio pobūdžio darbuose.

Dažiklis LKŽe apibrėžiamas „įrankis dažyti, teptukas“, DŽ₇ papildymuose – „medžiaga, naudojama dažymui“, ND – „natūrali ar sintetinė dažioji medžiaga“ (vartojimos sritys: bendroji vartoseną, maistas, chemija). Sprendžiant iš šio žodžio vartosenos internete, dažikliai daugiausia naudojami maisto pramonėje, taip pat chemijos, tekstilės, kosmetikos, poligrafijos srityse. Tačiau žodynuose skirti atskiras šio žodžio reikšmes pagal vartojimo sritis kol kas, matyt, nėra pagrindo, nes visais atvejais remiamasi ta pačia pamatinio veiksmožodžio *dažyti* reikšme „spalvinti mirkant dažuose ar tepant dažais“. *Dažiklis* dar nėra pakankamai leksikalizavęsis, jo leksinė reikšmė praktiškai sutampa su darybos reikšme, t. y. dažikliu lengvai pavadinama bet kokia dažomoji priemonė (medžiaga) bet kam dažyti. Plg.:

Jeigu tavo mėgstamiausi ledai – liesas užšaldytas vandenėlis su saldikliu, dažikliu ir kvapikliu, tai marš iš čia, nenoriu girdėti tavo dejonų apie kalorijas. 7ravioli.com.

³ Čia ir toliau iliustracinių vartosenos pavyzdžių kalba netaisyta. Praleistos teksto dalys žymimos [...].

Ir taikliai pastebėjo laidoje dalyvavusi gydytoja, patarusi, kad etiketėse skaitant apie tirpiklius, saldikius, **dažiklius** ir minkštikius, mintyse visada pridėjime “kepenų, smegenų (tirpiklis, minkštiklis, etc.)”. commonsense.lt.

Pagal paskirtį **dažikliai** ar jų mišiniai gali būti skirstomi į: maistinius, tekstilės, spaudos, kosmetinius. lt.wikipedia.org.

STUDIJA APIE MENO KŪRINIŲ PIGMENTUS IR **DAŽIKLIUS** [...] Atskirą knygos dalį sudaro gamtinės organinės dažiosios medžiagos, vadinamos organiniais **dažikliais**. Natūralūs augaliniai ar gyvūniniai **dažikliai** nuo seno naudoti buityje kaip maistiniai ar kosmetiniai dažai, prieskoniai, kaip gydomosiomis savybėmis pasižymintios medžiagos, vėliau ir siūlams bei audiniams dažyti. Sintetiniai organiniai **dažikliai** pradėti naudoti tik XIX a. antroje pusėje. culture.lt.

Kaip atskirą leksemą ar reikšmės atspalvį būtų galima pateikti nebent maisto priedo pavadinimą. Kadangi didelė maisto priedų pavadinimų dalis taip pat priklauso šiam, priesagos *-iklis* vedinių, darybos tipui, daugiareikšmių žodžių atvejais maisto priedų pavadinimus galima būtų išskirti kaip atskiras leksemas (jei tai yra paremta pamatinio veiksmožodžio semantinės struktūros) ar bent vienos reikšmės atspalvius. Toks pateikimas būtų sistemiškesnis.

Analogiškai būtų galima elgtis ir **blizgiklio** atveju. Šis žodis pavadinama priemonės blizgiai daikto išvaizdai suteikti. Taip jis apibrėžiamas ND, kur pateikiamas kaip viena leksema, nors **blizgikliais** vadinamos labai įvairios chemijos priemonės, skirtos suteikti blizgią išvaizdą labai skirtingiems dalykams. Pavyzdžiui:

Nusipirkau aerolinį lapų **blizgiklį**, bet pardavėja teigė, kad jie sudaro nepralaidžią plėvelę ir augalas negali kvėpuoti. supermama.lt.

Panelės dazymas [...] Ir viskas dazymas mostais kaip ir bet kur tik nudziuvus dazams pavirsius turetu buti tarsi dulkinas tokiu atveju kuo svelnesniu audiniu nuvalome dulkes ir dar nepulkit purksi ir blizginti nudazytu vietu su pigiais aeroliniais **blizgikliais** geriau nusipirkit kokios geresnes firmos valikli skystam pavidale nu cia tik patarimas. old.voyager.lt.

Rankinės turinys: piniginė, telefonai, veidrodėlis, lūpų **blizgiklis**, šukos... respublika.lt.

Automobilio **blizgiklis**. Lengvai blizgina ir apsaugo visus automobilio išorės paviršius. alloriginal.lt.

Ši priemonė naudojama kaip baigiamasis kailio priežiūros akcentas, suteikianti plaukui ypatingą spindesį, bei malonų kvapą. Produkto sudėtyje yra šilko amino rūgšties, vitaminų E ir F, kurie paryškina natūralią kailio spalvą, drėkina jį suteikdami blizgesį. Kitaip nei dauguma kitų kailio **blizgiklių**, šis suteikia plaukams lengvumo, gyvybingumo, o svarbiausia neapsunkina, nesulipina ir nesuriebalina jų. [...] Patartina ilgaplaukių veislių šunims purkšti parodose prieš ringą, norint panaikinti statiką ir elektrinimąsi, suteikiant kailiui natūralų blizgesį. pet24.lt.

Blizgiklis, kitaip dar vadinamas glajine medžiaga (angl. glazing agent) – tai maisto priedas, kuriuo maisto produkto paviršiui suteikiama blizgi išvaizda ar apsauginė danga. Daugelis **blizgiklių** yra pagrįsti vaškais. lt.wikipedia.org.

Tekstilinių dažų **blizgiklis**, aukso spalva, 110ml [antraštė]. artinn.lt.

Avalynės **blizgiklis** “Erda”, 75 ml [...]. Su natūraliu migdolų aliejumi, garantuoja greitą ir kokybišką visos lygios odos priežiūrą. Kremas atgaivina odą ir iškart suteikia avalynei blizgesio be papildomo poliravimo. svarosprekes.lt.

Visais atvejais pavadinant kokius nors blizgiklius remiamasi ta pačia pamatinio veiksmazodžio reikšme „daryti, kad blizgėtų“: Šiuo metu galima teigti, kad *blizgiklio* leksinė reikšmė yra tapati darybos reikšmei, ir *blizgikliu* gali būti lengvai pavadinama bet kokia nauja priemonė kam nors blizginti. Galbūt kiek dažniau *blizgiklis* vartojamas batų blizginimo priemonėms pavadinti, tačiau tai nėra pakankamas pagrindas skirti atskirą „batų blizginimo priemonės“ leksemą. Nebent taip būtų vadinama ne pati viena blizginamoji medžiaga, bet jos pripildytas tam tikras buteliuko ar pan. pavidalo indelis, kaip antgalį turintis nedidelę kempinėlą, naudojamą šiai medžiagai tepti ant apavo. Kitas dalykas, kad blizgiklis yra ir maisto priedas. Jei žodyne visi šios leksinės semantinės grupės vediniai būtų pateikiami kaip atskiros leksemos, sistemiškai tokia reikšmė išskirtina ir *blizgiklio* semantinėje struktūroje.

ND skiriamos dvi *gaiviklio* leksemos, abiejų vartojimo sritys – bendroji vartoseną, chemija:

1. „gaivinanti, suteikianti gaivumo, gaivaus kvapo priemonė“, pvz.:

Blogą kvapą, kuris atsiranda nuo nikotino, svogūnų ar kitų valgių ar gėrimų, naikina įvairūs burnos gaivikliai arba mėtiniai saldainukai – tik turėkime jų rankinuke ar švarkelio kišenėje. Laima.

*Kadangi MB – karininkas, tai kas ketvirtą parą jo kojos šunta kerziniuose batuose, net ir vasaros metu [...]. Patikėkit, koks “aromas” būdavo, kai grįžęs po tarnybos išsivadavo batus. Ko tik nesame išbandę... Jau kurį laiką džiaugiamės šiomis dviejomis priemonėmis, tai – purškalas į batus (avalynės **gaiviklis**) KIWI DEO FRESH ir dezodorantas antiperspirantas kojoms FUSS FRISCH. Tikrai labai veiksmingos priemonės! supermama.lt.*

Oro gaivikliai ir yra vienas iš mūsų gyvenamąją aplinką teršiančių veiksnių. Jų rinkoje didžiulė įvairovė. Tai purškiami aerosoliai, kvapios plytelės ar muilai, kvapūs lapeliai, žvakės, smilkalai, į elektros tinklą jungiami kvapą skleidžiantys prietaisai. Aromatų vėlgi tiek, kad net galva besirenkant gali apsisukti. lzinios.lt.

*Patalpų ir skalbinių gaivikliai leis Jums mėgautis subtiliais Kalahario dykumos aromatais. Tai universalaus naudojimo purškalai – tinka vonios kambariui, prieškambariui, jūsų plaukams ir drabužiams, rankšluosčiams ir gaivinti kambario orą. Galima naudoti skalbiniams, patalynei arba kaip kūno **gaiviklį**, – juk svarbiausia, kad šis natūralus kvapas padės jaustis gerai! douglas.lt.*

2. „atgaivinanti, suteikianti gyvybingumo priemonė“:

*[...] želė-emulsija “Lumene Lifting Magic Drops” (39 Lt) – ji akimirksniu atgaivins ir paskaistins odą. Tokiu atveju praverstų ir greito poveikio grožio **gaiviklis** “Decleor Instant Beauty Booster” (106 Lt): jis ne tik pašalina nuovargį, bet ir atpalaiduoja veido raumenis, tonizuoja. Cosmopolitan.*

*„Viva Color“ – pirmieji ilgalaikiai plaukų dažai su spalvos **gaivikliu**. vddb.library.lt.*

*kai buna biski apsitrinusios natūralios odos sėdynės, jas tepa kaskokiu specialiu aliejumi, palaukia kelias valandas, vel tepa, tipo atgaivina oda, paskui po kokios paros, isvaskuoja kaskokiu spalvos **gaivikliu**, jis buna ivairiu spalvu, ir sedyniu spalva atsinaujina, pasinaikina smulkus apsitrinimai. forumas.bmwfan.lt.*

*Suede Renovator (spalvos atnaujintojas) – jo paskirtis lygiai tokia pat kaip spalvos **gaiviklio** Suede Fresh. Speciali “3 in 1” formulė zomšos, veliūro ir nubuko batams, kuri atnaujina odos spalvą. Atgaivina odos plaušelius. Apsaugo nuo lietaus ir įvairių dėmių, tik skirtumas toks, kad jis ne purškiamas, o skystas. danija.lt.*

Akivaizdu, kad šios dvi leksemos remiasi skirtingomis pamatinio veiksmožodžio *gaivinti* reikšmėmis – „daryti gaivų“⁴ ir „daryti gyvą“. Tai yra pakankamas pagrindas jas pateikti kaip atskiras leksemas, nors jų darybos reikšmė – „priemonė kam gaivinti“ – yra ta pati.

Puriklis – priesagos *-iklis* vedinys iš veiksmožodžių *purinti*, *parenti*, reiškiantis priemonę, medžiagą kam nors *parenti*, daryti purų, puresnį (tai jo darybos reikšmė). Ir šiuo atveju skirtingos dvi leksemos, kurios remiasi skirtingomis pamatinio veiksmožodžio reikšmėmis⁵. Pastarasis, savo ruožtu, irgi yra keliareikšmis dėl darybos opozicijos su skirtingomis pamatinio būdvardžio *purus*, *-i* reikšmėmis. Plg.: *parenti* 1. „daryti purų“: *P. žemę, tarpueilius*. 2. „daryti pasipūtusį, kedenti, velti“: *P. plaukus, patalus; purus*, *~i* 1. „išakijęs, korytas“: *P. sniegas*. *~i žemė, duona*. *P. pyragas*. 2. „papuręs, pasipūtęs“: *~i galva*. *~i pagalvė*. *Purūs debesys* (DŽ₇). Pirmu atveju *puriklis* yra maisto priedo, antru – kosmetikos priemonės pavadinimas. Vartosenos pavyzdžiai:

1. „į tešlą dedamas natūralus arba sintetinis maisto priedas, kad kepinys būtų puresnis“:

Jeigu jau nepakilo, tai nieko ir nepadarysi. Galimos klaidos: neįkaitinta orkaitė, neįdėta puriklių arba jie seni ir neveikia, permaišyta tešla. forellesreceptai.lt.

Biocheminiai **purikliai** – mielės. Cheminiai **purikliai** – geriamoji soda ir amonio karbonatas. Mityba.

Kokį šlamštą valgom ir sergam, nes maisto be E, puriklių, standiklių, skonio, kvapo “pagerintojų” neįmanoma rasti arba jie žiauriai brangūs. sirvinta.net.

2. „kosmetikos priemonė skirta plaukams padaryti puresniems“:

O griztant prie sampunų-balзамu ir purikliu, tai Avon sampunai visi tikrai neblogi, tik va kaip jau rasiau nuo purinancio porskiklio man galva pleiskanoja [...]. zebra.15min.lt.

Plaukų puriklis yra skirtas pakelti plaukus nuo šaknų. Priemonė ypač tinka ploniems, pažeistiems plaukams. Tai skystos konsistencijos putas, kurios padengia plauką plona permatoma plėvele ir taip apsaugo plaukus nuo drėgmės, standina šukuoseną bei suteikia plaukams vešlumo. divalis.net.

Jei norite, kad plaukai būtų dar puresni, šampūnu ištrinktus plaukus išpurškite purikliu „Condition Natural“; kurio nereikia skalauti. Sveikas žmogus.

Dar vienas argumentas skirti dvi *puriklio* leksemas – skirtingas jų semantinis junglumas. Pirmuoju atveju *puriklio* (maisto priedo) į maistą *dedama*, antruoju (kosmetikos priemonės) – jis paprastai *purškiamas*, jį galima arba jo nereikia *išskalauti*. Nuo pirmojo galbūt *storėjama*, *tunkama*, jis *tukina*, antrosios leksemos vartoseną su šiais veiksmožodžiais vargiai įsivaizduojama. Pirmasis, plačiau žiūrint, įeina į tą pačią leksinę semantinę grupę, kaip ir įvairūs prieskonių pavadinimai, antrasis semantiškai gali būti siejamas su plaukų priežiūros priemonių pavadinimais *šampūnas*, *balzamas*, *kondicionierius* ir pan.

Dėl tų pačių priežasčių taip pat skiriamos dvi **rūgštiklio** leksemos, kurios remiasi skirtingomis pamatinio veiksmožodžio *rūgštinti* reikšmėmis (pastarasis, savo ruožtu, irgi yra keliareikšmis dėl darybos opozicijos su skirtingomis pamatinio būdvardžio *rūgštus*, *-i* reikšmėmis). Plg.: *rūgštinti* 1. „daryti rūgštaus, rūgštesnio skonio“. 2. agr. „daryti rūgštų“: *Amonio salietra*

⁴ Šios *gaivinti* reikšmės nepateikia DŽ₇ ir LKŽe.

⁵ Plg. DŽ₇ *maišiklis* 1. „medžiagos ar kelių medžiagų maišymo įrankis“ (: *maišyti* 2. „dėti kartu, jungti įvairius daiktus į vieną“ (LKŽe)); 2. „signalų, dažnių ir pan. trukdymo prietaisas“ (: *maišyti* 14. „kliudyti, trukdyti (LKŽe)).

šiek tiek rūgština dirvą; rūgštus, -i 1. „kuris turi savyje rūgštis“: *Rūgšti vynuogė* [...]; 2. chem., agr. „susijęs su rūgštimis“: *Rūgšti reakcija paaiškinama druskos ir vandens sąveika. Rūgštūs dirvožemiai susidaro, kai, vykstant jaurėjimo procesui, kalcio junginiai išplaunami į gilesnius sluoksnius, o kalcio vietą užima vandenilis* (plg. LKŽe). Pirmu atveju rūgštingumas yra maisto ar pašaro priedo, antru – dirvos ar pan. rūgštingumą didinančios priemonės pavadinimas. Vartojimo sritys – maistas, žemės ūkis (antrosios leksemos – tik pastaroji). Vartosenos pavyzdžiai:

1. „natūralus arba sintetinis maisto ar pašaro priedas rūgščiam skoniui išgauti“:

Gerai subalansuotas rūgštikis lesaluose gali statistiškai pagreitinti viščiukų broilerių augimą. Veterinarija ir zootechnika.

Fumaro rūgštis kaip šviežia medžiaga yra naudojama medicininiais, farmaciniiais tikslais, rūgštis taip pat naudojama ir kaip maisto produktų priedas (rūgštiklis, antioksidantas, antihepatokarcinogenas, antipsoriazinis, antitumorinis). bernardinai.lt.

2. „dirvos rūgštingumą didinanti ar šarmingumą mažinanti medžiaga“:

Norint stipriau parūgštinti durpinį dirvožemį, reikėtų įterpti žymiai daugiau ir agresyvesnio rūgštiklio. ebi-blioteka.lt.

Sumažinus dirvos pH iki 5,2–5,5, žiedų spalva pasikeis į mėlyną. Šiam tikslui galite naudoti įvairius rūgštiklius. Prieš pilant bet kokį dirvos rūgštiklį, augalą reikia gausiai palaistyti. soltra.lt.

Naikiklis – priesagos -iklis vedinys, padarytas iš veiksmazodžio *naikinti*, jo darybos reikšmė – „priemonė kam naikinti“. Kartais ji sutampa su leksine reikšme, kai *naikikliu* vadinamos buitinės chemijos priemonės nemaloniems kvapams, samanoms vejose ir pan. dalykams naikinti. Tačiau dažniausiai šnekamojoje kalboje naikikliais vadinami tam tikri įrenginiai, kuriais paprastai įstaigose neįskaitomai smulkinant naikinami slapsti ar nebereikalingi dokumentai (*dokumentų naikiklis*). Tais pačiais (tos pačios paskirties) prietaisais taip pat gali būti naikinamos kreditinės ir pan. kortelės, CD ar DVD diskai, sąvaržėles, standieji kompiuterių diskai ir kt. Šiuo atveju *naikiklio* leksinė reikšmė yra konkretesnė, siauresnė nei darybos reikšmė. Šis pavyzdys rodo, kad dar vienas argumentas skirti atskiras naujadaro leksemas – įrankio (prietaiso, įtaiso, mechanizmo ar jo dalies ir pan.) ir priemonės (medžiagos) pavadinimai. Į ND šis žodis pateko kaip du semantiniai naujadarai (t. y. naujos jau fiksuoto vedinio reikšmės), nes LKŽe pateikia tik muzikos terminą *naikiklis* „ženklas, naikinantis diezo ar bemolio ženklą; bekaras“, kurio bendroji darybos reikšmė tokia pati kaip ir naujųjų leksemų.

Naujųjų leksemų vartosenos pavyzdžiai:

1. „prietaisas, kuriuo smulkinant naikinami dokumentai, plastikinės kortelės, kompaktiniai, standieji kompiuterių diskai ir kt.“:

Patvarus, į juosteles smulkinantis dokumentų naikiklis dideliame biurui. Plati naikinimo anga užtikrina patogų naudojimąsi. Vienu metu naikina 39–41 lapus į 6 mm pločio juosteles. Dėžės talpa 200 litrų. Elektroninė apsaugos sistema ir naikinamų lapų kiekio matuoklis užtikrina saugų naudojimąsi. fellowes.lt.

Geriau naudotis dokumentų naikinimo paslauga nei įsigyti dokumentų naikiklių patiems [...]. vsa.lt.

Dokumentų naikiklių ir pjaustyklių IŠPARDAVIMAS. hansab.lt.

Daugiafunkcinis naikiklis. Taip pat naikina plastikines korteles ir CD diskus. rutana.lt.

Dokumentų **naikiklis** FELLOWES PS-79Ci, su šiukšlių dėže [...] Sąsagėlių, sąvaržėlių, CD diskų, plastiko kortelių naikinimas. Atskira anga kreditinių kortelių ir CD/DVD diskų naikinimui. eurobiuras.lt.

2. „priemonė kam naikinti“:

Su šiuo kačių tualetu kvapo **naikikliu** visos uoslės problemos bus išspręstos, namai kvėpės gaiva ir švara. Jis tausoja aplinką, kadangi nenaudoja jokių chemikalų, ir gera žinoti, kad nereikės jokių filtrų pakeitimų, o kvapas bus pakankamai stiprus augintinių aromatams nustelbti. delfi.lt.

Trąšos „Vejoms – samanų **naikiklis**“ – tai trąšų mišinys, skirtas greitam samanų naikinimui vejose. achema.lt.

Kvapų **naikiklis** (naudojamas kaip muilas). skelbimai.lt.

Tirštikliais vadinami natūralūs arba sintetiniai maistą tirštinantys priedai (1) ir medžiagos, suteikiančios tirštumo dažams, tepalams ir pan. buitinės chemijos, kosmetikos, automobilių priežiūros priemonėms (2). Pavyzdžiui:

1.

Aš tai dabar susimasčiau ar tikrai tas uogienės **tirštiklis** pektinu vadinamas [...]. Bet žodžiu būna jo visuose prekybos centruose pirkti. Į **tirštiklio** sudėti jei gerai prisimenu įeina krakmolos, citrinos rūgštelė, cukrus ir dar kažkas. supermama.lt.

Visgi yra gana daug gerų augalinės kilmės standiklių ir **tirštiklių**, nekeliančių abejonių dėl savo maistinės vertės ir natūralumo. ekodiena.lt.

Pieno gaminius importuojančios “Dorenos” direktoriaus pavaduotoja Rožė Mikolaitytė “Lietuvos rytui” teigė, jog netrukus “Ehrmann” želatiną pakeis kitu **tirštikliu** arba produktus gamins išvis be **tirštiklio**. [...] želatina yra geras **tirštiklis**, o iš galvijų odos gaminamas kolagenas dedamas kone į kiekvieną kremą. Lietuvos rytas.

2.

AVANTGARDE dažų **tirštiklis**, vandens pagrindu. Neleidžia dažams išsiliesti. Kempinėle arba plačiu teptuku užtepti **tirštikli**. Palikti išdžiūti. Po to, galima dirbti su avantgarde dažais. decotex.lt.

Filmas pasakoja apie dailininką Hugues de Montalembertą, kuriam susidūrimo su užpuolikais metu į akis pateko didelė dozė dažų **tirštiklio** ir menininkas visiems laikams apako. bernardinai.lt.

ND **tirštiklis** nepateikiamas, nes jį pateikia LKŽe ir DŽ₇ – pastarasis su pažyma tech. ir apibrėžiant „medžiaga, suteikianti tirštumo“. Plg. LKŽe skiriamos dvi reikšmės: **tirštiklis** 1. „klijinė medžiaga, suteikianti dažams tįsumo“: *Imama kokie nors dažai, ištirpinami vandenyje ir pridedama kokio nors tirštiklio.* 2. „tirštinanti medžiaga“: *Būna karštas arba šaltas [padažas], sutirštintas kepintais miltais, krakmolu arba be tirštiklio.* Vien vartojimo sričių skirtumas ir šiuo atveju nėra pakankamas pagrindas **tirštiklio** semantikoje išvelgti dvi skirtingas leksemas, abiem atvejais vedinys remiasi ta pačia pamatinio veiksmožodžio *tirštinti* reikšme „daryti tirštą, tirštesnį“ (DŽ₇, LKŽe); plg. *tirštas*, ~a 1. „silpnai tekantis, klampus“: ~a *grietinė, putra, košė.* (DŽ₇); *tirštas*, ~a 1. „turintis savyje nedaug vandens, klampus“; pršn. skystas 2 (LKŽe). Nagrinėjant izoliuotai, šiuo atveju, ko gero, galima būtų kalbėti apie du vienos reikšmės atspalvius. Atskiros leksemos ryškėja į šį žodį pažvelgus sistemiškai, kaip į maisto priedų pavadinimų, padarytų su priesaga *-iklis*, leksinės semantinės grupės narį (plg. *dažiklis, blizgiklis*). Bet kuriuo atveju pateikimas DŽ₇ nėra tikslus – net pateikiant *tirštikli* kaip vienareikšmį žodį, nereikėtų pažymos tech., nes akivaizdu, kad jo vartojimo sritis yra platesnė.

Taigi, išnagrinėjus priesagos *-iklis* vedinių vartoseną, ryšius su pamatiniais ir ankstesnių darybos pakopų pamatiniais žodžiais, semantinius ryšius su kitais tų pačių leksinių semantinių grupių žodžiais, aiškėja, kad apibrėžiant priesagos *-iklis* naujadarų reikšmes ir nustatant jų semantinę struktūrą reikia atsižvelgti į pamatinių veiksmažodžių ir ankstesnių darybos pakopų pamatinių žodžių semantiką, reikšmių struktūrą, paties naujadaro semantinę raidą, jo reikšmių formavimąsi ir pastarųjų struktūrą, atskirų leksemų rėmimąsi skirtingomis pamatinio veiksmažodžio reikšmėmis, tapatų ar skirtingą atskirų leksemų semantinį junglumą, jų vartojimo sričių skirtumą ar tapatumą, naujadaro reikšmių rutuliojimąsi viena iš kitos (ppr. reikšmės siaurėjimą), tos pačios darybinės ir leksinės semantinės grupės žodžių tarpusavio ryšius ir pan. dalykus.

4. NAUJAS VEDINYS AR SEMANTINIS NAUJADARAS?

Nustatant naujadaro rūšį, ND neretai susiduriama su dilema: ar tai naujadaras, ar nauja jau fiksuoto žodžio, jau buvusio darinio reikšmė, t. y. semantinis naujadaras (apie pastaruosius žr. Jakaitienė 2009: 211–213)?

Ieškant atsakymo į šį klausimą prisimintina, kad „[...] daugybė kalbant pavartojamų darinių [...] prisimenami kaip ištisiniai leksikos vienetai ir tik dalis darybiškai arba atkuriami, arba – tokie ypač reti – visiškai naujai sukuriami“ (Urbutis 1978: 264). O aiškinantis kiekvieną konkretų atvejį vėlgi pirmiausia nagrinėtina pamatinio veiksmažodžio reikšmių struktūra. Jei naujoji leksema remiasi kita pamatinio veiksmažodžio reikšme nei jau fiksuotosios – galima manyti, kad žodis padarytas naujai ar darybiškai atkurtas. Juk darant naują žodį, paprastai semantiškai remiamasi ne visa semantine pamatinio žodžio struktūra, visomis jo reikšmėmis, o viena kuria leksema. Kalbos akte iš esmės ir kuriamos naujos leksemos (t. y. žodžiai viena kuria savo reikšme), o ne ištisi daugiareikšmiai žodžiai (nebent tai būtų veiksmažodžių, vardažodžių abstraktai ar pan. naujadarai)⁶. Jei pamatinis veiksmažodis vienareikšmis ar remiamasi ta pačia jo reikšme, kaip ir anksčiau fiksuoti vediniai, reikia gilintis į abiejų (pamatinio žodžio ir vedinio) semantinę struktūrą ir tirti, ar naujoji reikšmė negalėjo atsirasti semantinės raidos keliu, t. y. išsirutulioti iš buvusios leksemos reikšmės šiai siaurėjant⁷ ar plėtėjant, ar perkeliant vienos realijos pavadinimą kitai (Jakaitienė 2009: 212–213), o ne iš naujo darant priesagos *-iklis* vedinį iš to paties veiksmažodžio. Pavyzdžiui, *kietiklis* DŽ₇ apibrėžiamas „medžiaga, vartojama kam nors kietinti“. Tai yra individuali šio vedinio darybos reikšmė. Šiuo metu *kietiklis* dažniausiai vartojamas kalbant apie betoną, dažus, laką (tiek statybinį, tiek nagų) ir pan. chemijos pramonės gaminius kietinančią priemonę:

Sausas barstomas betono paviršiaus kietiklis su mineraliniais užpildais pramoninėms ir kitos paskirties grindims. basf-cc.lt.

Vandens pagrindo medinių grindų gruntas-rišiklis [...]. Gali būti naudojimas ir su kietikliu, ir be kietiklio. dazas.lt.

⁶ Plg. „Darinys nebūtinai turi remtis visomis leksinėmis daugiareikšmio pamatinio žodžio reikšmėmis“ (Keinys 1999: 21). Dėl rėmimosi skirtingomis pamatinio žodžio reikšmėmis dar žr. Urbutis 1978: 72.

⁷ „Reikšmės siaurėjimą lietuvių kalboje gerai iliustruoja žodžiai, kurių nauja reikšmė formuojasi toldama nuo darybinės (t. y. žodžio struktūros lemiamos) reikšmės“ (Jakaitienė 2009: 212).

Sveikos, aš nagams kietinti naudoju ne itin brangius nagų kietiklius iš eilinių parduotuvių, ne jokių nuplautomus ar serumus. supermama.lt.

Kita *kietiklio* vartojimo sritis – maisto pramonė, taip vadinamas maisto priedas:

kietiklis – medžiaga, išlaikanti ar suteikianti vaisių ir daržovių žievelei stangrumo ar trapumo arba, sąveikoje su stingdikliu, sukelti ar sustiprinanti stingimą. Lietuvos higienos norma HN 53: 2003 „Leidžiami vartoti maisto priedai“.

Taigi tai yra bent dviejų sričių terminas, jau daugiau ar mažiau leksikalizavęsis ir savo leksinėmis reikšmėmis labiau nutolęs nuo darybos reikšmės, kuri pateikiama DŽ₇. Abi leksemos semantiškai remiasi pamatinio veiksmožodžio *kietinti* reikšme „daryti kietą, kietesni“ (DŽ₇, LKŽe), o šis, savo ruožtu, susijęs su pamatinio būdvardžio *kietas* reikšme „nepasiduodantis, atsparus lenkimui, spaudimui“. Ta pati reikšmė nustatoma, vartojant šį būdvardį tiek akmeniui, tiek kiaušiniui ar mėsai apibūdinti, nors akivaizdžiai jų kietumas yra skirtingo pobūdžio; plg. LKŽe sakiniiais *Kam tu kietini košę, t. y. kietai beverdi. Plentvoliai kietina plentą. Lietaus vanduo neturi kietinančių priemaišų* iliustruoja tą pačią minėtą *kietinti* reikšmę „daryti kietą, kietesni“⁸. Taigi skirtingas semantinis junglumas ir skirtingos vartojimo sritys minėtuose žodynuose nėra pakankamas pagrindas skirti dvi pamatinių veiksmožodžio *kietinti* ir būdvardžio *kietas* reikšmes. Priesagos *-iklis* vedinio atveju yra kiek kitaip – maisto priedo pavadinimas iš kitų kietinančių medžiagų skiriasi ne tik semantiniu junglumu, vartojimo sritimi, bet dar ir tuo, kad tai yra terminas, kartu su kitais maisto srities analogiško formanto (priesagos *-iklis*) vediniais sudarantis sistemą. Šių argumentų galėtų pakakti, kad maisto priedo pavadinimas būtų laikomas atskira leksema, susiformavusia siaurėjant (specializuojantis, leksikalizuojantis) anksčiau apibrėžtai *kietiklio* reikšmei arba atkūrus šį vedinį, kai jo prirėkė naujai konkrečiai realijai pavaldinti. ND ši leksema vertinama kaip nauja priesagos *-iklis* vedinio reikšmė „kietinamasis maisto priedas“. Dažus, lakus, betoną ir pan. kietinančios medžiagos pavadinimas nauja leksema nelaikoma, nors reikšmės siaurėjimą, palyginus su DŽ₇ pateiktąja, tolygia darybos reikšmei, galima įžvelgti ir šiuo atveju.

Tokiai analizei reikia turėti užtektinai vartosenos pavyzdžių ir nuodugnai ištirti naujadaro vartoseną, semantinį junglumą, priklausymą leksinėms semantinėms grupėms ir kt. Vis dėlto vienareikšmiškai nustatyti, ar susiduriama su nauja jau fiksuoto žodžio reikšme, ar su iš naujo susikurtu žodžiu, praktiškai yra sudėtinga, nes visada išlieka tikimybė, kad leksema pagal jau žinomą darybos modelį prirėkus buvo sukurta (atkurta), o ne atsirado perkeliant jau buvusios leksemos reikšmę, pastarajai susiaurėjus ar išsiplėtus.

Dar vienas pavyzdys. LKŽe *stipriklis* pateikiamas iš XX a. viduryje (1932–1954) išleistų žodynų, žymima vartojimo srities pažyma tech. ir apibrėžiamas „medžiaga kam sustiprinti“. Tai yra individuali įrankio (priemonės) pavadinimo, su priesaga *-iklis* padaryto iš veiksmožodžio *stiprinti*, darybos reikšmė ir tokia apibrėžtis rodo, kad stiprikliais gali būti vadinamos bet kurios priemonės (medžiagos) kam nors įvairiai stiprinti.

Patyrinėjus dabartinę *stipriklio* vartoseną ir išnagrinėjus pamatinio veiksmožodžio *stiprinti* bei pastarojo pamatinio būdvardžio *stiprus* semantines struktūras, matyti, kad šiuo metu galima išskirti dvi *stipriklio* reikšmes. Šis žodis vartojamas pavadinant 1) priemonę, medžiagą, kuri ką stiprina, tvirtina, daro patvaresnį, atsparesnį (nagus, plaukus, blakstienas), pagerindama

⁸ LKŽe po statuso brūkšnio dar pateikiamas iliustracinis sakinytis *Pienas ir leidžia, ir kietina vidurius*. Taip šiame žodyne pateikiami ne visai įprasti, situaciniai, sporadiniai žodžio pavartojimai, kurie dar nėra vertinami kaip reikšmės atspalviai (<http://www.lkz.lt/dzl.php?127>; žiūrėta 2014 09 08). O DŽ₇ jau skiria atskirą *kietinti* leksemą 2. „daryti užkietėjusį“: *Tie vaistai ~a vidurius*.

savybes skatina geriau veikti, funkcionuoti (dyzeliną, alyvą⁹, klijus ir kt.) arba 2) daro ką intensyvesnį, leidžia kam smarkiau reikštis (skoniui, kvapui). Pavyzdžiai:

1.

Spalvą suteikiantis nagų stipriklis. Nagų stipriklis su kalciu. Nagų stipriklis (nuo nagų kramtymo). nagai.lt.

Tai unikalus plaukų stipriklis su peptidu- Asstresin B. Jis puikiai apsaugo nuo streso hormonų ir efektyviai stabdo plaukų slinkimą. kvepalusala.lt.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad toms moterims, kurios kasdien naudojo PROLASH+ serumą-stipriklį, blakstienos paaugo nuo 2,5 iki 9 mm! [...] Užmerkite akis 2 minutėms. Leiskite PROLASH+ serumui-stiprikliui visiškai įsiskverbti į blakstienas. bionaturoaze.lt.

Tai naujausios kartos alyvos stipriklis ir metalo priežiūros priedas – viename flakone. Tai nėra paprastas priedas variklio alyvai. [...] Jis padidina metalinio paviršiaus tankį ir daro jį tvirtesniu ir lygesniu nei kitos įprastos dangos. [...] Alyvos stipriklio pakanka 8 litrų tepalo dozei. nanolinija.lt.

STIPRIKLIAI KLIJAMS IR MASTIKOMS. Visos poliesterinės mastikos komplekte turi du komponentus: klijus ir stipriklį. Stipriklius galima įsigyti ir atskirai. stonera.lt.

Red Line 85 Plus dyzelino kuro stipriklis 355ml [...] Pagerina naujausių, mažai sieros sudėtyje turinčių degalų savybes. [...] Gerina degimo procesą ir geriau tepa degalų sistemą. shop4race.com.

2.

[...] aromato ir skonio stipriklis – medžiaga, sustiprinanti esamą maisto produkto aromatą ir/arba skonį. Lietuvos higienos norma HN 53: 2003 „Leidžiami vartoti maisto priedai“.

Kvapo stipriklis Dynamite baits MARINE HALIBUT BAIT DIP 200ml [...] Tinkamas visų rūšių masalams (tiek dirbtiniams, tiek natūraliems, gyvūninės kilmės...) Itin efektyvus naudojant kartu su MARINE HALIBUT boiliais. zvejys.lt.

Pastaroji leksema (maisto priedo, stiprinančio skonį ir (ar) kvapą, pavadinimas) vartojama bene dažniausiai ir žodynuose dar nėra pateikiama. Plg. *Chemijos terminų aiškinamasis žodynas* pateikia *putodaros stipriklį* – tai „medžiaga, padidinanti putodaros gebą“.

ND dėl savo specifinės paskirties pateikia tik naująją leksemą „medžiaga skoniui, kvapui ir pan. sustiprinti, padaryti intensyvesnį“. O apskritai vertinant šio vedinio dabartinę vartoseną pasakytina, kad palyginus su LKŽe duomenimis, kur *stipriklio* reikšmė labai bendra, tolygi darybos reikšmei, atsirado dvi konkretesnės, siauresnės reikšmės. Matyt, tai semantinės raidos rezultatas, o ne dar kartą su tuo pačiu darybos formantu iš tos pačios veiksmožodžio leksemos pasidarytas vedinys.

IŠVADOS

1. Leksika yra sistema, o ne atskirų leksemų sąrašas. Sisteminiis žodyno pobūdis reikalauja ir sisteminio semantikos tyrimo. Darinių atveju iš akių neišleistinos universalesnės, lyginant su leksinėmis, kategorinės darybos reikšmės, jų ir leksinių reikšmių santykis.

⁹ Galimas daiktas, kad pavadinant tam tikrus dyzelino, alyvos priedus naujadaras *stipriklis* nelabai tiksliai pasirinktas kaip angl. *booster, enhancer* atitikmuo.

2. Vedinio darybos reikšmė susidaro iš pamatinio žodžio ir darybos formanto reikšmių bei jų santykio. Taigi to paties darybos tipo, t. y. to paties darybos formanto, vediniams būdinga ta pati bendroji (kategorinė) darybos reikšmė. Į ją ir į individualias vedinių darybos reikšmes būtina atsižvelgti apibrėžiant to paties darybos formanto (šiuo atveju – priesagos *-iklis*) vedinius. Semantiniu atžvilgiu jie nagrinėtini kaip atskira leksinė semantinė grupė, sistemiškai.
3. Maisto priedų pavadinimai, sudarantys atskirą šios leksinės semantinės grupės pogrupį, žodynuose galėtų būti pateikiami kaip atskiros leksemos, jei naujadaras be šios, maisto priedo, reikšmės turi dar ir kitų. Vis dėlto kiekvienu konkrečiu atveju nustatant vedinio semantinę struktūrą ir sudarant jo žodyninį straipsnį atsižvelgtina į pamatinio veiksmažodžio semantiką ir kitus reikšmių formavimosi veiksnius.
4. Apibrėžiant priesagos *-iklis* naujadarų reikšmes ir nustatant jų semantines struktūras reikia atsižvelgti į tokius dalykus:
 - pamatinių veiksmažodžių ir ankstesnių darybos pakopų pamatinių žodžių semantiką, reikšmių struktūrą,
 - paties naujadaro semantinę raidą, jo reikšmių formavimąsi ir pastarųjų struktūrą,
 - atskirų leksemų rėmimąsi skirtingomis pamatinio veiksmažodžio reikšmėmis,
 - tapatų ar skirtingą atskirų leksemų semantinį junglumą,
 - jų vartojimo sričių skirtumą ar tapatumą,
 - naujadaro reikšmių rutuliojimąsi viena iš kitos (ppr. reikšmės siaurėjimą),
 - tos pačios darybinės ir leksinės semantinės grupės žodžių tarpusavio ryšius ir kt.
5. Konstatuoti, kad aptikta nauja jau buvusio darinio reikšmė, o ne naujas darinys, galima tik turint pakankamai daug vartosenos pavyzdžių ir įsitikinus, kad naujoji leksema atsirado semantinės raidos, o ne žodžių darybos būdu. Jei nėra pagrindo teigti, kad nauja reikšmė išsirutuliojo iš jau buvusių, visada išlieka tikimybė, kad žodis pagal žinomą darybos modelį galėjo būti atkurtas ar naujai pasidarytas iš to paties pamatinio žodžio, remiantis ta pačia arba (juo labiau) kita pastarojo reikšme.

ŠALTINIAI

- AŽ 1995: *Atgalinis dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Sud. V. Žilinskienė, Vilnius: Matematikos ir informatikos institutas, Lietuvių kalbos institutas.
- Chemijos terminų aiškinamasis žodynas 2003. Red. K. Daukšas, J. Barkauskas, V. Daukšas [ir kt.]. 2 pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- DLKT: *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. Prieiga internete: <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/> (žiūrėta 2014 m. vasario–gegužės mėn).
- DŽ₇ 2012: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Red. S. Keinys. 7 leidimas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- DKK: *Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas* (žodžių sandaros). Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/lit/lt/klaidos/zodziu> (žiūrėta 2014 m. balandžio mėn.).
- Laugalienė G., Mironaitė M. 2004: *Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas*. Eksperimentinis leidinys, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Prieiga internete: <http://www.andriuz.skynet.lt/knygos/Anglu/Lietuviu%20-%20Anglu%20Kalbu%20Karybos%20Zodynas.pdf> (žiūrėta 2014 08 25).

- Laugalienė G., Mironaitė M. 2008: *Mokomasis anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas*. Eksperimentinis leidinys, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Prieiga internete: lka.freshmedia.lt/download/1302/zodynas.pdf (žiūrėta 2014 08 25).
- LKŽe 2008: *Lietuvių kalbos žodynas 1–20* (elektroninis variantas). Vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: www.lkz.lt (žiūrėta 2014 vasario–rugsėjo mėn.).
- ND: *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas*. Sudarytoja R. Miliūnaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <http://naujazodziai.lki.lt/Index.asp?zodis=&kodas=0> (žiūrėta 2014 m. vasario–rugsėjo mėn.).
- Pukienė M., Rukštelienė J. 2003: *Karinis prancūzų–lietuvių kalbų žodynas*. Eksperimentinis leidinys, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Prieiga internete: www.lka.lt/.../karinis%20prancuzu-lietuviu%20kalbu%20zodynas_2003.pdf (žiūrėta 2014 08 25).

Vartosenos pavyzdžių ieškota interneto paieškos sistema Google.

LITERATŪRA

- DLKG 1996: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. V. Ambrazas. 2 leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Girčienė J. 2000: Naujųjų skolinių atitikmenys – naujadarai. – *Acta Linguistica Lithuanica* 42, 33–57.
- Girčienė J. 2003: Žodžio reikšmė leksikologijos ir žodžių darybos požiūriu. – *Žmogus ir žodis* 1, 21–29. Prieiga internete: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367159665964/DS.002.0.01.ARTIC>.
- Jakaitienė E. 2009: *Leksikologija*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Keinys S. 1975: Priesaginė lietuviškų terminų daryba. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 16: *Lietuvių terminologija*, Vilnius, 7–56.
- Keinys S. 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- LKG 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1. Vyr. red. K. Ulvydas, Vilnius: Mintis.
- Miliūnaitė R. 2012: Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas. – *Gimtoji kalba* 6, 3–11. Prieiga internete: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/mili%C5%ABnait%C4%97_nauja%C5%BEod%C5%BEi%C5%B3%20duomenynas_gk.pdf.
- Urbutis V. 1978: *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslas.
- Кубрякова Е. 1972: Словообразование. – *Общее языкознание. Внутренняя структура языка*. Москва: Просвещение, 344–393.
- Кубрякова Е. 1981: *Типы языковых значений: семантика производного слова*, Москва: Наука.

Gauta 2014 09 23

THE SYSTEMATICITY OF THE DEFINITIONS OF THE NEOLOGISMS WITH THE SUFFIX *-IKLIS*

S u m m a r y

Recently, a number of new derivatives with the suffix *-iklis* signifying instruments have been and still are formed, e.g. *dažiklis*, *ploviklis*, *puriklis*, *kvėpiklis*, etc. Their definitions are created aiming at systematicity, which is necessary in order to provide them in dictionaries, for instance. It has been noticed that in some cases the neologisms of the lexico-semantic group considered have specific meanings, while in other cases their lexical meaning coincides with the derivational one and therefore the lexeme can be defined relatively broadly – as an instrument for performing an action expressed by a base verb. This depends on the semantics of the base verbs (and the base words of the previous derivation stages), the semantic development of the very neologism, formation of its meanings and structure thereof, connection of individual lexemes to different meanings of the base word or development of the neologism's meanings from one another, etc. In addition, in the definition of an individual neologism, one should not leave out of consideration the rest of the words of the relevant semantic group and their interrelationship. For instance, in the supplementary information given in *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (Modern Lithuanian Dictionary)* *dažiklis* ('dye') is defined as 'medžiaga, naudojama dažymui' ('material used for dyeing'). Dyes are usually used in the food industry, as well as in chemistry, textiles, cosmetics, poligraphy. Yet so far there is probably no reason to distinguish the individual meanings of this word by fields of consumption in dictionaries as all of them refer to the same meaning of the verb *dažyti* ('to dye') – 'spalvinti mirkant dažuose ar tepant dažais' ('to dye by immersing in or covering with dye'). *Dažiklis* has not lexicalised enough, its lexical meaning practically coincides with the derivational one, i.e. *dažiklis* easily denotes any dyeing instrument (material) for dyeing anything. Only the food additive name could be distinguished as an individual lexeme or at least as a shade of meaning. Food additive names, comprising the subgroup of this lexico-semantic group, are formed with the suffix *-iklis* on a systematic basis – this type of word formation covers a substantial part of such names. Thus, they could be presented more systematically in the dictionaries, i.e. in cases of polysemous words, food additive names could be distinguished as individual lexemes (if this is based on the semantic structure of the base verb) or at least as shades of a single meaning (if all lexemes are based on the same meaning of the base verb). On the other hand, quite often an individual derivative with the suffix *-iklis* is used to denominate many realia and formulating an individual definition for each of them would mean excessive fragmentation of the semantic structure of the neologism as well as creation of an overly complicated dictionary article in disagreement with the common system (for instance, presenting *polishers (blizgikliai)* of leather articles (especially shoes), dishes, furniture, floor, cars, hair, fur, plant leaves, dye, etc. as different lexemes), not to mention that this neologism is used to denote ever changing realia, its current lexical meaning essentially equals the derivational one, and the word is recreated anew as needed.

The article examines the explanation and presentation of derivatives with the suffix *-iklis* denoting tools (instruments) given in *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*; a group of neologisms with the said suffix analysed is selected from *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas (Database of Lithuanian Neologisms)*. The relationship of derivational and lexical meanings in the lexicographic definitions of the selected derivatives is of interest. Criteria for a more systemic definition of the derivatives of the considered lexico-semantic group in dictionaries, lexical databases, and similar pieces of work are discussed.

KEYWORDS: neologism, derivate, nomina instrumenti, lexeme, semantic structure, derivational meaning, lexical meaning.

DAIVA MURMULAITYTĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

daminga@takas.lt